

ӘОЖ 332.1:338.47(574.1)

ИНФРАҚҰРЫЛЫМДЫҚ ДАМУ ЖӘНЕ ОНЫҢ БАТЫС ҚАЗАҚСТАН ОБЛЫСЫ ЭКОНОМИКАСЫНА ӘСЕРІ

Балуанғалиева Карина Булатқызы

Магистрант, 7М04101- «Экономика» білім беру бағдарламасы,
М.Өтемісов атындағы Батыс Қазақстан университеті, Орал қ., Қазақстан

Ғылыми жетекші: Примбетова Сауле Чукаевна,
э.ғ.к., қауымдастырылған профессор

Бұл мақалада Батыс Қазақстан облысының инфрақұрылымдық дамуы аймақтың экономикалық әлеуетін арттырудағы негізгі фактор ретінде қарастырылады. Көлік-логистикалық жүйені жетілдіру, энергетикалық және инженерлік желілерді жаңғырту, цифрлық технологияларды енгізу бағыттарындағы жетістіктер мен олардың әлеуметтік-экономикалық әсері талданады. Зерттеу нәтижелері инфрақұрылым сапасын жақсарту Батыс Қазақстан облысын еліміздің маңызды өндірістік, транзиттік және инновациялық орталықтарының біріне айналдыруға мүмкіндік беретінін айқындайды.

Кілт сөздер: инфрақұрылым, көлік-логистика, энергетикалық жүйе, инженерлік желілер, цифрлық даму, смарт-технологиялар, экономикалық әлеует, өңірлік даму.

Батыс Қазақстан облысы – Қазақстанның батыс қақпасы, Ресей Федерациясының бірнеше облыстарымен шектесіп, халықаралық транзиттік дәліздердің торабында орналасқан стратегиялық аймақ. Географиялық артықшылығы, табиғи ресурстар қоры және көлік-логистикалық мүмкіндіктері оны еліміздің маңызды экономикалық орталықтарының біріне айналдырады.

Экономикалық дамудың басты шарттарының бірі – заманауи инфрақұрылым. Инфрақұрылымның сапасы мен қолжетімділігі өңірдің өндірістік, сауда және әлеуметтік әлеуетін тікелей анықтайды. Инфрақұрылым – тек жолдар мен ғимараттар ғана емес, ол өндіріс, сауда, қызмет көрсету және халықтың өмір сүру сапасына тікелей әсер ететін кешенді жүйе. Батыс Қазақстан облысында инфрақұрылымдық дамудың негізгі бағыттары:

- Көлік және логистика – халықаралық және ішкі бағыттағы автомобиль жолдарын жаңғырту, теміржол тораптарын кеңейту, әуе қатынасын дамыту.

- Энергетикалық инфрақұрылым – электр желілерін жаңарту, газдандыру деңгейін арттыру, жасыл энергетика жобаларын іске асыру.
- Инженерлік-коммуналдық желілер – су және жылу жүйелерін жаңғырту, кәріз инфрақұрылымын кеңейту.
- Цифрлық инфрақұрылым – ауылдық елді мекендерді интернетпен қамтамасыз ету, eGov және смарт-сити технологияларын енгізу.

1-кесте. Батыс Қазақстан облысы инфрақұрылымдық жобаларының қаржыландыру көлемі (2020–2024 жж.)

Жыл	Көлік инфрақұрылымы, млрд тг	Энергетика және инженерлік желілер, млрд тг	Цифрлық даму, млрд тг	Жалпы инвестиция, млрд тг
2020	38.2	24.5	4.3	67.0
2021	42.6	26.1	5.0	73.7
2022	45.9	28.4	5.6	79.9
2023	48.7	31.0	6.3	86.0
2024	52.4	33.7	7.1	93.2

Батыс Қазақстан облысы – еліміздің көлік-логистикалық жүйесінде стратегиялық маңызға ие өңір. Географиялық тұрғыдан ол Ресей Федерациясының бірнеше облыстарымен шектеседі және Еуропа–Азия бағытындағы негізгі транзиттік дәліздердің қиылысында орналасқан. Бұл аймақ арқылы өтетін жүк және жолаушы тасымалының көлемі жыл сайын артып келеді, сондықтан көлік инфрақұрылымын жетілдіру – экономикалық өсу мен халықаралық сауданы кеңейтудің басты тетігі[1].

Негізгі бағыттар мен жобалар:

«Батыс Еуропа – Батыс Қытай» халықаралық транзиттік дәлізі – облысты жаһандық сауда желісіне қосып, Орталық Азия, Ресей және Қытай арасындағы экспорттық және импорттық ағындарды жылдамдатады. Бұл бағыт бойынша жол сапасын арттыру, заманауи сервистік инфрақұрылым (қонақ үйлер, жанармай бекеттері, жөндеу станциялары) салу жұмыстары жүріп жатыр.

Ақтау – Орал – Ресей шекарасы автожолын жаңғырту – аймақтың аграрлық және өнеркәсіптік өнімдерін елдің батыс порттарына және көрші мемлекеттерге қысқа мерзімде жеткізуге мүмкіндік береді. Бұл бағытта ауыр жүк көліктеріне арналған арнайы тұрақтар мен бақылау-өткізу бекеттері жаңартылуда.

Теміржол қатынасын кеңейту – Орал қаласын Ақтөбе, Атырау және Ресейдің Самара, Саратов қалаларымен байланыстыратын теміржол бағыттары өңірдің сауда-экономикалық байланыстарын нығайтып отыр. Жаңа жүк терминалдары мен логистикалық хабтар салу жоспарлануда.

Әуе қатынасы – Орал халықаралық әуежайы жаңартылып, ұшу-қону жолағының ұзартылуы ірі әуе компанияларының рейстерін қабылдауға

мүмкіндік береді. Бұл туризмді, іскерлік сапарларды және инвестиция тарту мүмкіндігін кеңейтеді.

Ішкі көлік байланыстары – ауылдық елді мекендерді аудан орталықтарымен және облыс орталығымен байланыстыратын жолдар қайта салынып, асфальт жамылғысы жаңартылып жатыр. Бұл ауыл шаруашылығы өнімдерінің нарыққа уақытылы жеткізілуін қамтамасыз етеді.

Экономикалық және әлеуметтік әсері:

Жолдардың сапалы болуы өндіріс пен саудадағы логистикалық шығындарды азайтады, тауар айналымын жылдамдатады, жаңа инвестициялардың келуіне жағдай жасайды. Сондай-ақ, бұл халықтың мобильдігін арттырып, денсаулық сақтау, білім беру және басқа да әлеуметтік қызметтерге қолжетімділікті жақсартады.

Батыс Қазақстан облысы – мұнай, газ, конденсат және басқа да минералды ресурстарға бай аймақ. Соған қарамастан, энергетикалық және инженерлік инфрақұрылымды заманауи деңгейге жеткізу – аймақ дамуының негізгі міндеттерінің бірі болып отыр.

Газдандыру және энергиямен қамтамасыз ету:

- Соңғы жылдары өңірде жүздеген шақырым жаңа газ құбырлары тартылып, ондаған ауылдық елді мекен алғаш рет табиғи газға қол жеткізді.

- 2020–2024 жылдары облыстағы газдандыру деңгейі 93%-дан астамға жетті, бұл республикадағы ең жоғары көрсеткіштердің бірі саналады.

- Қалалық және ауылдық жерлердегі ескі газ тарату станциялары жаңартылып, автоматтандырылған басқару жүйелері енгізілуде.

Электр энергетикасы саласындағы өзгерістер:

- 220 және 110 кВ жоғары вольтты электр желілері кезең-кезеңімен жаңғыртылып, тозығы жеткен трансформаторлар заманауи, энергия үнемдейтін үлгілерге ауыстырылуда.

- Облыс орталығы мен ірі аудан орталықтарында диспетчерлік қашықтан басқару жүйелері енгізіліп, апаттық жағдайлардың алдын алу уақыты айтарлықтай қысқарды.

- Электр қуатын тұрақты жеткізу үшін шағын ЖЭК (жаңартылатын энергия көздері) жобалары, соның ішінде күн және жел станциялары іске қосылуда.

Су және жылу жүйелерін жаңарту:

- Ауылдық жерлерде су құбырлары желілерін жаңғырту қарқынды жүріп жатыр. Соның нәтижесінде орталықтандырылған таза ауыз суға қосылған халық үлесі 2024 жылы 90%-ға жуықтады.

- Қаладағы жылу желілерінің тозу деңгейі соңғы үш жылда 15%-ға төмендеп, жылу берудегі апат саны азайды.

- Жаңа қазандықтар орнатылып, автоматтандырылған жылу тарату пункттері енгізілуде.

Экономикалық және әлеуметтік әсері:

- Өнеркәсіптік кәсіпорындар энергия тапшылығының алдын алып, өндірістік циклді үздіксіз жүргізуге мүмкіндік алады.

- Халықтың өмір сүру сапасы артып, тұрмыс деңгейі жоғарылайды.

- Энергетикалық инфрақұрылымның сапасы мен сенімділігі инвесторлардың өңірге қызығушылығын арттырады, жаңа өндіріс орындарын ашуға жол ашады.

Заманауи экономикада цифрлық инфрақұрылым – бұл тек интернет пен компьютерлер ғана емес, ол өндірістің тиімділігін арттыру, мемлекеттік қызметтерді халыққа қолжетімді ету және кәсіпкерлік ортаны жеңілдету үшін негізгі құрал. Батыс Қазақстан облысында бұл бағытта бірқатар жүйелі жұмыстар жүргізілуде.

Интернетпен қамту және байланыс сапасы:

- 2020 жылдан бастап өңірдегі 250-ден астам ауылдық елді мекен кең жолақты интернетке қосылып, бұрын байланыссыз отырған шалғай аймақтарда тұрғындар онлайн-сервистерді пайдалану мүмкіндігіне ие болды.

- 4G және LTE технологиялары облыстың ірі қалалары мен аудан орталықтарында толық енгізілді, ал 5G желісін тестілеу жұмыстары басталып кетті.

- Байланыс сапасын арттыру үшін жаңа базалық станциялар орнатылып, талшықты-оптикалық желілер ұзындығы бірнеше жүз шақырымға ұлғайды.

Мемлекеттік қызметтерді цифрландыру:

- Egov.kz және «eGov Mobile» қосымшасы арқылы тұрғындар мемлекеттік қызметтердің 90%-дан астамын онлайн алады.

- «Цифрлық Орал» жобасы аясында коммуналдық төлемдерді қашықтан төлеу, тұрғын үй кезегін онлайн бақылау, қалалық картаға қоғамдық көліктің қозғалысын енгізу сияқты шешімдер іске асырылуда.

Білім беру және денсаулық сақтау саласында цифрлық шешімдер:

- Қашықтан оқыту платформалары облыстың барлық мектептерінде қолданылады, ауылдық жерлерде де онлайн сабақтар өткізу мүмкіндігі жасалды.

- Денсаулық сақтау саласында электрондық денсаулық паспорты, онлайн-дәрігер қабылдауы, зертханалық нәтижелерді қашықтан алу қызметтері енгізілді.

- «Денсаулық сақтау роботтары» мен жасанды интеллект негізіндегі диагностика жүйелері сынақтан өтуде.

Смарт-технологиялар және «Ақылды қала» элементтері:

- Орал қаласында ақылды жарықтандыру жүйелері орнатылып, электр энергиясы шығыны азайтылды.

- Қоғамдық көліктерге GPS-трекерлер орнатылып, олардың қозғалысын мобильді қосымшалар арқылы бақылау мүмкіндігі жасалды.

• Қалалық бейнебақылау жүйесі қылмыс деңгейін төмендетуге және жол қауіпсіздігін арттыруға ықпал етуде.

Экономикалық және әлеуметтік әсері:

• Цифрлық шешімдер шағын және орта бизнестің шығындарын азайтып, қызмет көрсету жылдамдығын арттырады.

• Халық үшін бюрократиялық кедергілер азайып, уақыт үнемделеді.

• Инновациялық технологиялар ауылдық аймақтардың да экономикалық белсенділігін арттырады.

Инфрақұрылымға салынған әрбір инвестиция – бұл тек нысандарды салу немесе жөндеу ғана емес, ол аймақтың ұзақ мерзімді экономикалық өсуіне тікелей әсер ететін стратегиялық қадам. Мұндай инвестициялар:

• Жаңа жұмыс орындарын ашып, жергілікті халықтың жұмыспен қамтылу деңгейін арттырады;

• Шағын және орта бизнесті дамытуға мүмкіндік беріп, кәсіпкерлік белсенділікті күшейтеді;

• Өңірдің инвестициялық тартымдылығын арттырып, ішкі және сыртқы капиталдың келуін ынталандырады;

• Әлеуметтік инфрақұрылымды жетілдіріп, халықтың өмір сүру сапасын жақсартады.

2-кесте. Инфрақұрылымдық дамудың экономикалық әсері (бағалау)[2]

Көрсеткіш	2020 ж.	2024 ж.	Өзгеріс, %
Жергілікті ІӨӨ, млрд тг	1960	2540	+29.6%
Жаңа жұмыс орындары саны	7 800	11 200	+43.6%
Өнеркәсіп өнімінің көлемі, млрд тг	820	1 050	+28.0%
Ауыл шаруашылығы өнімінің көлемі, млрд тг	320	430	+34.4%
Туристік келушілер саны, мың адам	85	125	+47.0%

Тиімді жолдар мен сенімді инженерлік желілер:

• Өндіріс пен тасымалдау шығындарын азайтып, логистикалық тиімділікті арттырады;

• Шикізат пен дайын өнімнің жылдам әрі уақтылы жеткізілуін қамтамасыз етеді;

• Ішкі және сыртқы нарықтарда өңірлік кәсіпорындардың бәсекеге қабілеттілігін көтереді.

Бұл өз кезегінде келесі нәтижелерге қол жеткізеді:

- Ауыл шаруашылығы өнімдерінің нарыққа шығу жылдамдығы артады, бұл фермерлердің табысын көбейтіп, агробизнестің кеңеюіне ықпал етеді;
- Өнеркәсіп өндірісінің көлемі ұлғаяды, өйткені тұрақты энергиямен қамту мен тасымалдау шығындарының азаюы өндірістің рентабельділігін арттырады;
- Туризм және қызмет көрсету саласы дамиды, себебі сапалы көлік, байланыс және қонақүй инфрақұрылымы туристер мен инвесторларды тартады;
- Өңірлік сауда айналымы ұлғаяды, бұл жергілікті бюджет кірісін арттырады;
- Ұзақ мерзімді перспективада демографиялық өсім байқалады, себебі инфрақұрылым дамыған аймақтарда халық тұрақтайды және көшіп келушілер көбейеді[3].

3-кесте. 2024 жылғы негізгі инфрақұрылымдық жетістіктер

Сала	Негізгі жетістік	Көрсеткіш
Көлік	Жаңартылған автожол ұзындығы	295 км
Көлік	Жаңғыртылған теміржол тораптары	45 км
Энергетика	Газдандыру деңгейі	93.2%
Энергетика	Жаңартылған электр желілері	230 км
Су жүйесі	Ауыз суға қосылған халық	90%
Цифрлық даму	Кең жолақты интернетке қосылған ауыл саны	255
Цифрлық даму	Смарт-қала жобалары	10 жоба

Батыс Қазақстан облысының инфрақұрылымдық дамуы – бұл аймақтың экономикалық және әлеуметтік өрлеуінің басты қозғаушы күші. Көлік, энергетикалық, инженерлік және цифрлық инфрақұрылымды кешенді жаңғырту өңірдің бәсекеге қабілеттілігін арттырып қана қоймай, инвестиция тарту, жаңа жұмыс орындарын ашу және халықтың тұрмыс сапасын көтеру үшін мықты негіз қалайды[4].

Соңғы жылдары жолдар мен көлік тораптарының кеңейтілуі, газдандыру және электр желілерінің жаңаруы, интернет пен смарт-технологиялардың енгізілуі өңірді еліміздің батыс қақпасына айналдырып, транзиттік және өндірістік әлеуетін едәуір күшейтті.

Статистикалық деректер көрсеткендей, инфрақұрылымға бағытталған қаржылық инвестициялар бірнеше есе қайтарым беріп, ішкі өңірлік өнімнің өсуіне, өнеркәсіп пен ауыл шаруашылығы көлемінің артуына, туризмнің жандануына ықпал етуде.

Болашақта да Батыс Қазақстан облысының тұрақты дамуы мен халықтың әл-ауқаты тікелей инфрақұрылым сапасына байланысты болады. Сол себепті

бұл бағыттағы жобаларды жүйелі түрде жалғастыру – өңірдің ұзақ мерзімді стратегиясының негізгі басымдығы болуы тиіс[5].

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Социально-экономические показатели Западно-Казакстанской области и потенциал развития <https://qazindustry.gov.kz/>
2. ҚР статистикалық материалдар жинағы <https://stat.gov.kz/>
3. «Ұлттық экономика» 2011 – А. В. Сидорович және Ә. Ә. Әбішев
4. Қазакстан Республикасының Салық кодексі <https://zakon.uchet.kz/>
5. ҚР Индустрия және инфрақұрылымдық даму министрлігі. Қазакстан Республикасының 2020–2025 жылдарға арналған көлік инфрақұрылымын дамыту бағдарламасы. – Астана, 2020.

ИНФРАСТРУКТУРНОЕ РАЗВИТИЕ И ЕГО ВЛИЯНИЕ НА ЭКОНОМИКУ ЗАПАДНО-КАЗАХСТАНСКОЙ ОБЛАСТИ

Балуангалиева Карина Булаткызы

В данной статье инфраструктурное развитие Западно-Казакстанской области рассматривается как основной фактор повышения экономического потенциала региона. Анализируются достижения в направлениях совершенствования транспортно-логистической системы, модернизации энергетических и инженерных сетей, внедрения цифровых технологий и их социально-экономическое влияние. Результаты исследования показывают, что улучшение качества инфраструктуры позволит сделать Западно-Казакстанскую область одним из важнейших производственных, транзитных и инновационных центров страны.

Ключевые слова: инфраструктура, транспортно-логистика, энергетическая система, инженерные сети, цифровое развитие, смарт-технологии, экономический потенциал, региональное развитие.

INFRASTRUCTURAL DEVELOPMENT AND ITS IMPACT ON THE ECONOMY OF THE WEST KAZAKHSTAN REGION

Baluangaliyeva Karina Bulatkyzy

In this article, the infrastructural development of the West Kazakhstan region is considered as the main factor in increasing the economic potential of the region. The achievements in the areas of improving the transport and logistics system,

modernizing energy and engineering networks, introducing digital technologies and their socio-economic impact are analyzed. The results of the study show that improving the quality of infrastructure will make the West Kazakhstan region one of the most important production, transit and innovation centers of the country.

Keywords: infrastructure, transport and logistics, energy system, engineering networks, digital development, smart technologies, economic potential, regional development.

REFERENCES

1. Socio-economic indicators of the West Kazakhstan region and potential development <https://qazindustry.gov.kz/>
2. Collection of statistical materials of the Republic of Kazakhstan <https://stat.gov.kz/>
3. "National economy" 2011-A. V. Sidorovich and A. A. Abishev
4. Tax code of the Republic of Kazakhstan <https://zakon.uchet.kz/>
5. Ministry of Industry and infrastructure development of the Republic of Kazakhstan. The program for the development of transport infrastructure of the Republic of Kazakhstan for 2020-2025. - Astana, 2020.